

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

PHẠM THỊ THU HẰNG

**ĐỀ TÀI GIAO DUYÊN TRONG HÁT ĐÚM
PHỤC LỄ - THỦY NGUYÊN – HẢI PHÒNG**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Thái Nguyên – 2017

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

PHẠM THỊ THU HẰNG

**ĐỀ TÀI GIAO DUYÊN TRONG HÁT ĐÚM
PHỤC LỄ - THỦY NGUYÊN – HẢI PHÒNG**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60 22 01 21

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Thị Huệ

Thái Nguyên – 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, 15 tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Phạm Thị Thu Hằng

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn thạc sĩ này, tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu, Khoa Sau đại học, Khoa Văn – Xã hội, Trường Đại học Khoa học – Đại học Thái Nguyên và các Thầy, Cô giáo đã trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập.

Đặc biệt, tác giả xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới giảng viên hướng dẫn PGS.TS Nguyễn Thị Huệ đã luôn tận tình hướng dẫn, chỉ bảo trong suốt thời gian tác giả nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Cuối cùng, xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, người thân, bạn bè và đã giúp đỡ, động viên, tạo điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, 15 tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Phạm Thị Thu Hằng

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

ĐH :	Đại học
GS:	Giáo sư
Nxb:	Nhà xuất bản
KHXH:	Khoa học xã hội
TS :	Tiến sĩ
TSKH:	Tiến sĩ khoa học
TLTK:	Tài liệu tham khảo

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT.....	iii
MỤC LỤC	iv
A. PHẦN MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của đề tài.....	1
2. Tổng quan vấn đề nghiên cứu	2
3. Mục tiêu nghiên cứu	3
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	3
4.2. Phạm vi nghiên cứu	3
5. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	4
5.1. Nhiệm vụ nghiên cứu	4
6. Đóng góp của luận văn.....	5
7. Cấu trúc của luận văn	5
B. PHẦN NỘI DUNG	6
Chương 1: TỔNG QUAN VỀ HÁT ĐÚM PHỤC LỄ, THỦY NGUYÊN, HẢI PHÒNG	6
1.1. Khái niệm hát giao duyên, đề tài hát giao duyên và các loại hình hát giao duyên	6
1.1.1. Khái niệm.....	6
1.1.2. Các loại hình hát giao duyên.....	7
<i>Hát Đúm</i> là một loại hình thuộc dân ca giao duyên, phổ biến ở Bắc Bộ... ..	7
1.2. Hát Đúm Bắc Bộ và hát Đúm Phục Lễ, Hải Phòng	8
1.2.1. Hát Đúm Bắc Bộ.....	8
1.2.2. Hát Đúm Phục Lễ	9
1.3. Nguồn gốc, sự hình thành và phát triển của hát Đúm Phục Lễ, Thủy Nguyên, Hải Phòng.....	10
1.3.1. Nguồn gốc, sự hình thành.....	10
1.3.2. Quá trình phát triển.....	13
1.4. Môi trường tự nhiên, văn hóa xã hội xã Phục Lễ và môi trường diễn xướng trong mối quan hệ với Hát Đúm.....	14
1.4.1. Môi trường tự nhiên.....	14
1.4.2. Môi trường văn hóa xã hội	15
1.4.3. Môi trường diễn xướng hát Đúm.....	17
1.5. Hát Đúm Phục Lễ - Lễ hội khai xuân , Lễ hội Mở mắt	18

1.5.1. Giới thiệu tục “Mở mắt”	18
1.5.2. Giới thiệu lễ hội	21
* Tiểu kết chương 1	22
Chương 2: HÌNH THỨC DIỄN XUỐNG GIAO DUYÊN CỦA HÁT ĐÚM PHỤC LỄ	24
2.1. Hình thức tạo “ Đúm” trong hát Đúm Phục Lễ	24
2.1.1. Cách thức tổ chức hát	24
2.1.2. Thể lệ hát	26
2.1.3. Trang phục hát	26
2.1.4. Các bước hát.....	27
2.2. Lễ lối diễn xuống của hát Đúm Phục Lễ.....	35
2.2.1. Diễn xuống theo các chặng	35
2.2.2. Diễn xuống theo hình thức hát đối đáp	37
2.2.3. Phương thức ứng tác trong quá trình diễn xuống.....	38
2.3. Hình thức diễn xuống trong hát Đúm Phục Lễ ngày nay.	39
2.3.1. Về hình thức tạo “Đúm”	39
2.3.2. Lễ lối diễn xuống	40
* Tiểu kết chương 2	42
Chương 3: NỘI DUNG GIAO DUYÊN CỦA HÁT ĐÚM PHỤC LỄ.....	42
3.1. Khát vọng tình yêu trong buổi đầu gặp gỡ giao duyên	43
3.1.1. Những cung bậc cảm xúc trong buổi đầu gặp gỡ	43
3.1.2. Lời chào bắt duyên	45
3.1.3. Lời mời xe kết tình thắm duyên nồng	47
3.2. Những cung bậc tình cảm trong tình yêu đôi lứa.....	52
3.2.1. Bày tỏ tình cảm trai gái qua hát huê tình	52
3.2.2. Trai gái thử tài ứng đối qua hát đố, hát họa.	63
3.2.3. Mơ ước một cuộc sống lứa đôi hạnh phúc qua, hát cưới, hát sắm	66
3.2.4. Nỗi niềm tâm sự qua hát lính, hát thư	68
3.2.5. Bài ca tình yêu in dấu ấn vùng đất, nghề nghiệp, giai đoạn lịch sử	73
3.2.6. Tình yêu quê hương, đất nước	75
3.3. Trai gái chia tay nhau bịn rịn, quyến luyến (Hát ra về)	77
* Tiểu kết chương 3	80
Chương 4: NGHỆ THUẬT THỂ HIỆN ĐỀ TÀI GIAO DUYÊN	80
VÀ BẢN SẮC, GIÁ TRỊ CỦA HÁT ĐÚM PHỤC LỄ.....	80
4.1. Nghệ thuật thể hiện đề tài giao duyên của hát Đúm Phục Lễ.....	80

4.1.1. Một số yếu tố thi pháp nghệ thuật thể hiện đề tài giao duyên của hát Đúm Phục Lễ.....	81
4.1.2. Các thủ pháp nghệ thuật trong hát Đúm giao duyên	97
4.2. Bản sắc, giá trị của hát Đúm Phục Lễ	109
4.2.1. Bản sắc, giá trị của hát Đúm Phục Lễ	109
4.2.2. Thực trạng và giải pháp bảo tồn hát Đúm Phục Lễ hiện nay	110
* Tiêu kết chương 4.....	113
KẾT LUẬN	114
TÀI LIỆU THAM KHẢO	116
PHỤ LỤC	120

A. PHẦN MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

1.1 Muốn ổn định và phát triển kinh tế, văn hóa lâu dài và vững chắc, các nước không còn con đường nào khác là hội nhập kinh tế và văn hóa. Bên cạnh việc hội nhập kinh tế, tiến trình hội nhập văn hóa là một tất yếu khách quan. Bên cạnh chiến lược phát triển kinh tế với phương châm tích cực hội nhập quốc tế, chúng ta cũng có chiến lược phát triển nền văn hóa đậm đà bản sắc dân tộc bởi lẽ văn hóa là hồn cốt dân tộc.

Nhắc đến hát Đúm Hải Phòng, mấy ai không biết hát Đúm Phục Lễ! Cái tên hát Đúm Phục Lễ (Thủy Nguyên - Hải Phòng) được nhiều người biết đến, nó đã trở thành một “*đặc sản*” văn hóa dân gian truyền thống của Hải Phòng. Đây là một loại hình dân ca giao duyên cổ của người Việt. Trải qua nhiều giai đoạn thăng trầm của lịch sử, dấu ấn địa phương đã in đậm trong những lời ca, làn điệu, hình thức hát đối đáp giao duyên. Chính điều này đã tạo nên ở hát Đúm Phục Lễ

(Thủy Nguyên - Hải Phòng) nói riêng và hát Đúm ở Bắc Bộ nói chung nét sinh hoạt văn hóa dân gian vô cùng đặc sắc. Năm 1989, tổ chức Giáo dục - Khoa học - Văn hóa của Liên hiệp quốc Unesco đề nghị tặng danh hiệu “Báu vật sống” (Living Human Treasures) cho các nghệ nhân hát đúm tại Thủy Nguyên, Hải Phòng [33].

Hát Đúm Phục Lễ - Thủy Nguyên nói riêng và hát Đúm Hải Phòng nói chung là một sinh hoạt văn hóa dân gian địa phương vô cùng độc đáo. Hiện nay do tác động của nền kinh tế thị trường, trong thời đại mà toàn cầu hóa được nhìn nhận như một tất yếu của sự phát triển xã hội loài người; cùng với sự phát triển của những loại hình văn hóa giải trí hiện đại đã ít nhiều khiến văn hóa dân gian mất dần môi trường “sống”.

Tuy nhiên với những gì còn lưu giữ được cho tới thời điểm hiện tại, chúng ta có thể khẳng định hát Đúm với làn điệu dân ca cổ là một sinh hoạt văn hóa dân gian mang nét riêng vô cùng đặc sắc tiêu biểu, là “viên ngọc quý” mang giá trị văn hóa phi vật thể tiềm ẩn trong đời sống dân gian của người dân miền biển Hải Phòng.

Chọn vấn đề nghiên cứu về “***Đề tài giao duyên trong hát Đúm Phục Lễ - Thủy Nguyên- Hải Phòng***”, chúng tôi muốn góp thêm một tiếng nói trong việc giữ gìn những giá trị văn hóa dân gian đang dần bị mai một.

1.2 Qua thực tế tìm hiểu, chúng tôi nhận thấy việc nghiên cứu về Hát Đúm Phục Lễ, Thủy Nguyên, Hải Phòng nói riêng và Hát Đúm Hải Phòng nói chung đã góp phần

không nhỏ vào việc bảo tồn, lưu giữ những giá trị văn hóa phi vật thể của địa phương, của dân tộc.

Xuất phát từ tính cấp thiết về mặt lý luận và thực tiễn nói trên, chúng tôi chọn: “**Đề tài giao duyên trong Hát Đúm Phục Lễ, Thủy Nguyên, Hải Phòng**” làm đề tài luận văn thạc sĩ chuyên ngành Văn học Việt Nam.

2. Tổng quan vấn đề nghiên cứu

Hát Đúm lưu giữ dấu ấn làn điệu giao duyên cổ của người Việt đã được ghi nhận bởi nhiều công trình nghiên cứu từng bước được mở rộng và chuyên sâu, nghiên cứu quy mô như:

Cuốn “*Hát Đúm Hải Phòng*” của tác giả Đinh Tiếp – NXB Hải Phòng, năm 1987 đã khái quát về loại hình dân ca miền biển trên cơ sở nghiên cứu khá công phu về nội dung, nguồn gốc, quá trình phát triển và hình thức biểu hiện của một cuộc hát Đúm.

Cuốn “*Văn hóa văn nghệ dân gian Hải Phòng*” của Hội liên hiệp văn học nghệ thuật thành phố - NXB Hải Phòng 2001, sách giới thiệu về hát Đúm Thủy Nguyên với hình thức lối hát giao duyên giữa một bên nam, một bên nữ qua đó nghiên cứu những nét nổi bật về hát Đúm.

Cuốn *Hát Đúm Phả Lễ - Thủy Nguyên - Hải Phòng* (2001) của đồng tác giả TSKH Phạm Lê Hòa, TS Đỗ Lan Phương, Tạp chí Văn hóa nghệ thuật xuất bản.

Cuốn “*Tìm hiểu hội mở mặt Thủy Nguyên - Hội Hát Đúm hải Phòng*” - NXB Văn hóa thông tin Hà Nội, 2003 của nhóm tác giả Giang thu, Trần Sản, Phạm Thị Huyền, đi sâu sưu tầm những bài Hát Đúm cụ thể ở tất cả các bước hát.

Cuốn *Hát Đúm Phục Lễ - Thủy Nguyên- Hải Phòng* của đồng tác giả Nguyễn Ngọc Hải và Nguyễn Đỗ Hiệp - NXB Hải Phòng, năm 2006, đi sâu tìm hiểu Hát Đúm thông qua đặc điểm âm nhạc, thanh điệu, nhịp điệu, diễn xướng...

Cũng có nhiều công trình, luận án, luận văn của nhiều tác giả quan tâm và có cái nhìn mới mẻ về loại hình dân ca hát Đúm Thủy Nguyên này. Cụ thể như Luận án tiến sĩ văn hóa học *Hát Đúm của người Việt ở Bắc Bộ* (2012) của Nguyễn Đỗ Hiệp - Học viện Khoa học xã hội Hà Nội; *Hát Đúm của các làng vùng cửa sông Bạch Đằng: lịch sử, văn hóa và di sản* (2014) của Trần Đức Tùng, Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Hà Nội; *Hát Đúm của người Thổ ở Việt Nam* của Trịnh Hữu Anh - Tạp chí Khoa học xã hội Việt Nam, số 1(98) - 2016 ...